

Albert Soesman

HMAT A ŽIVOTNÍ SMYSL

Je mnoho cest, jak porozumět anthroposofii. Každý, kdo se o to snaží, si některou z nich volí a každý má svůj přístup. Já osobně volím cestu, která vychází od konkrétního. Samozřejmě by šlo také zvolit cestu od obecné anthroposofie a postupně se dopracovat ke konkrétnímu. Pro mě je však zajímavé právě to, že se dá vyjít jen od jednoho tématu a vystoupat od něj k anthroposofii. Můžeme se o to nyní společně pokusit, tedy alespoň natolik, jak to dovoluje rámec několika málo přednášek. Doufám, že se nám při nich společně podaří touto obrácenou cestou kráčet. Místo vycházení od obecného k jednotlivému vyjít od jednotlivého a nakonec dojít k celku.

Naším výchozím bodem bude nauka o smyslech Rudolfa Steinera. Ten ji také jednou nazval „první kapitolou“ anthroposofie. Měl tím na mysli kapitolu „nejbližší“, neboť smyslové orgány jsou nástroje, kterými se teprve setkáváme se světem. Není proto určitě na škodu o těchto nástrojích leccos vědět: jak pracují, co díky nim prožíváme, jak důvěryhodné jsou? Na tom přece záleží mnohé, ne-li téměř vše. „První kapitola“ tedy zdaleka neznámá kapitolu snadnou nebo jednoduchou. Mohli bychom spíše říci, že stojíme před něčím „*dva- náctiduchým*“. A navíc to zdaleka nebude jednoduchých dvanáct, jako nějaký náhodný výsledek početní úlohy, nýbrž *smysluplná* jednota složená z dvanácti. V tomto kurzu zjistíme, že smyslové orgány nemůžeme chápat odděleně jeden od druhého, mnohem spíš jsou jako několik tónů tvořících dohromady melodii. Musím vás přitom poprosit o jednu věc: trpělivost. Mějte prosím trochu trpělivosti, než tato melodie začne znít.

Nauka o smyslech, kterou se budeme zabývat, pochází, jak už bylo řečeno, od Rudolfa Steinera. Vy všichni asi víte o Rudolfu Steinerovi minimálně tolik, že rád mluvil o duchovním světě a brával své posluchače s sebou do mocných duchových výšin. Tak působil na jedné straně - na druhé straně si těžko můžeme představit praktičtějšího

člověka. Byl schopen dávat podnětné rady i pro nejvšednější záležitosti. V tomto ohledu je cesta od nauky o smyslech k anthroposofii velmi schůdná. Vše, co vám budu předkládat, je přezkoumatelné, neboť se jedná o naše každodenní smyslové nástroje.

Anthroposofie nám přináší duchovní vědu, která chce být rozšířením přírodních věd. Proto zde uvedu také mnoho materiálu z klasické přírodovědy, přičemž vám ukáži, jak lze mnoho záhad přírodních věd vyřešit, když člověk k věcem doplní jejich duchovní polovinu. Přitom pravděpodobně zmíním i mnohé, co již víte, ale přece jste o tom ještě neuvažovali v těchto souvislostech.

Víte například, že máme určitý počet smyslových orgánů. Zmíním teď jen některé: zrak, sluch, hmat. Ty samozřejmě znáte. Méně známé je, že mezi smyslovými orgány existují určité vztahy. Rudolf Steiner ukázal jako něco zcela nového a originálního, že smyslové orgány spolu vytvářejí určitý *řád*, nebo, máme-li použít jedno staré dobré slovo pocházející od Pythagora, smysly společně tvoří *kosmos*. To je vlastně to, co nás může překvapit, když se teď spolu budeme šestkrát smysly zabývat: jedno je neoddělitelně spojené s druhým a všechny smyslové orgány tvoří dohromady nádhernou kompozici. Teprve přes tuto kompozici lze pochopit její jednotlivé části. V podstatě člověk nemůže popsat jednotlivý smyslový orgán, pokud zároveň nezná všechny ostatní. To je něco skutečně nového. Proto si také nemohu vybrat k popisu libovolně tu ten, tu onen smyslový orgán. Musím brát ohled na existující kosmos a řád.

Pojďme si tento řád představit: Začnu něčím velmi známým, a to je *hmat*. Po něm přichází něco pro některé z vás pravděpodobně nové: *životní smysl*. Pak *mysl pro pohyb*. Následuje opět něco známějšího *mysl pro rovnováhu*. Na to navazují *čich*, *chut'* a *zrak* a od nich se dostáváme ke *smyslu pro teplotu* nebo *teplo*. Pak je tu *sluch*. Po něm přicházejí možná pro vás ještě neznámé smysly: *mysl pro řeč* a *představový*, respektive *myšlenkový smysl* a na závěr *mysl pro já*.

Když to spočítáte dohromady, dostanete číslo 12. Již toto číslo vyjadřuje kosmos. Pokud si tento pojem „kosmu“ osvojíte, pochopíte, že člověk nemá jen tak nějaký náhodný počet smyslových orgánů, kterých by mohlo být stejně dobře o pár více nebo méně.

Chci dnes začít *hmatem*. Ten všichni známe. Všichni umíme něco

hmatat. Jenže tady se rovnou dostáváme před velkou obtíž. Abychom mohli jeden smyslový orgán pochopit, musíme se na něj přirozeně soustředit. Už jsem vám ale říkal, že to není možné, protože každý smyslový orgán lze pochopit jen společně s ostatními. A stojíme před problémem. Bude vám to zřejmé hned, jakmile se dotknu například tohoto stolu. Dotýkám se ho a cítím, že je studený. To ale není hmatový vjem, nýbrž to souvisí se smyslem pro teplo. Zároveň jak se stolu dotýkám, se o něj do určité míry opírám. Tím měním svou rovnováhu. Díky tomu, že vynakládám energii na změnu rovnováhy, je hmatový vjem zřetelnější. Přitom ovšem nepoužívám jen hmat, ale potřebuji zároveň i smysl pro rovnováhu. Mohu také po stolu přejet rukou a poznám, jestli je drsný nebo hladký. Avšak zde - i když to asi ještě může být hůře pochopitelné a později se k tomu vrátím - vstupuje zase do hry můj smysl pro pohyb. To je smyslový orgán, kterým vnímám, že se sám pohybuji. Žádný smyslový orgán nepracuje samostatně. Vždy potřebuje pomoc ostatních. Naše obtíž tedy spočívá v tom, že si tyto různé roviny, které s jednotlivým smyslovým orgánem vždy spolupracují, musíme odmyslet a koncentrovat se nyní na záhadu jednoho smyslového orgánu: hmatu.

Zkuste si představit, že hmat by byl činný jen sám o sobě. Co by nám ukazoval? Co by nám zjevoval? Která brána duše by byla otevřená? Do které země vstupujeme tímto jedním smyslovým nástrojem?

Hmat mi nedává pocítit, zda je něco teplé nebo studené, drsné nebo hladké. Nevnímám jím, že se mění má rovnováha. Co vlastně vnímám, když jen hmatám a vše ostatní nechávám stranou? Co ve mě pak ještě zůstává a co pak ještě říká můj hmat? Pojdme si udělat takové cvičení! Nejprve musíme zhasnout světlo, protože když obvykle něco hmatáme, zároveň se na to díváme. A pak se musíme pokusit stát se v úplné temnotě bytostí hmatu. Nemějte mi to za zlé, ale pokuste se pro jednou být jen holým červem. Představte si červa, nic než červa, ve tmě jako v ranci. Můžete si to dnes večer bez pyžama vyzkoušet. Ve vašem vlastním pokoji to ale bude obtížné, protože jakmile narazíte na židli, budete mít před sebou její představu. Proto se musíte dnes v noci nastěhovat do jiného pokoje. Jen tak získáte alespoň přibližnou představu, jak pracuje hmat: v novém prostředí, bez možnosti něco

rozeznat, bez vzpomínek. Tak dosáhnete nového světa, do kterého se nazi vplazíte. Poprvé v životě.

Co nyní zažijete? Každé slovo je pro to již příliš složité. Ale my jsme vázání myšlením, které si vždy musí pomáhat slovy. Jaký pocit byste měli, když byste si prvně uvědomili hmat? Odpor? Ano cítili byste v podstatě odpor, překážku. Ale odpor je stále ještě příliš složité slovo. Vlastně existuje jen jedno vhodné slovo, které přitom lze mít na mysli - i když ve skutečnosti ani to není vhodné, protože každé slovo vyjadřuje činnost více smyslů - to slovo je: „něco“. Představte si, že byste neměli ještě žádné smyslové orgány a jako první byste dostali hmat, a jak se tak plazíte, narazíte na oblázek. Co prožijete? Odpor? Tak daleko ještě nejste. Nejprve prožíváte, že cítíte „něco“. Vzniká něco jako první „probuzení“. Můžeme to vyjádřit takto: odpor přichází zvenčí, ale něco se děje i v lidské duši, když se něčeho dotýkáme, prozatím jako červ: *probouzíme se*.

Probouzení je samozřejmě složitý proces, ale první malé sebeuvědomění, opět připomínám, že každé slovo je už pro to příliš složité, se děje z probuzení o „něco“ a to je to důležité. Určitě cítíte, o co jde. Také spícího člověka můžeme probudit za pomoci hmatu. Jemný dotek stačí. Kbelík studené vody nebo křik nejsou nutné.

To, co prožíváme, je ohromující. Narazíme na „něco“ někde ve světě a zároveň nám „něco“ přichází vstříc. To je to úžasné na hmatu, že část mě samého se probouzí něčím jiným, částí světa. Je to vždy jen část mě samého: dotknu se něčeho prstem, pak tváří, kolenem atd. Krok za krokem si tak uvědomuji pokožkou tvořený obal svého těla.

Můžete pozorovat, že toto „probouzení“ souvisí s určitými fenomény, zejména s *prožíváním hranic*. Prostě si všimneme: hranice narazila na hranici. Pomalu ale jistě si tak uvědomujeme své ohraničení. Nyní si zkusme představit, že to celé probíhá velice pomalu. Bohužel víme jen málo o tom, jaké to bylo, když jsme byli malí. Můžeme si ale prostě položit teoretickou otázku: Ví takový kojeneček, kde končí on sám a začíná kolébka? Ví už, kde začíná jeho ruka a kde zavinovačka? Když si tu otázku položíme, můžeme být velmi překvapeni, protože najednou nám dojde, že kojeneček to samozřejmě neví. Musí se to velmi pomalu učit, musí se nejprve stokrát kolébky dotknout. A to má na starosti hmat. S hmatem se člověk může dostat velmi daleko.

Mnoho zvířat se vůbec tak daleko nedostane. Vezměte si třeba mořskou sasanku: láčkovce s malými ústy a chapadélky, která může vtáhnout dovnitř. Je moc pěkné dívat se, co se stane, když se chapadel dotkne rybka. Polyp se lekne a celý se stáhne do sebe, potom se zas pomalu otevírá, dokud chapadla nenarazí například na kámen. Pak se polyp opět lekne a chapadla stáhne. Dělá to tak dlouho, dokud si konečně nezvykne, že se tohoto kamene dotýká. Něco takového červ nedělá. Když narazí na kámen, preplazí se po něm dál. Ale když do červa strčíte prstem, lekne se. Jinými slovy: červ je už dál. Rozumí rozdílu mezi tím, jestli na něco naráží on, nebo něco naráží do něj. Vnímáte ten rozdíl? Když kamínek narazí do červa, ten se lekne, když ale sám narazí na kámen, suně se v naprostém klidu kolem něj dál. To se polyp nikdy nenaučí. Ten potřebuje vždy znovu určitý čas, aby zjistil: Narážím já na něco, nebo něco naráží na mě? Z toho vidíte, že polyp ještě nemá skutečné *prožívání hranic* své vlastní tělesnosti, zatímco červ již ano. Být holým červem tedy neznamená být zas tak úplně nízko!

Musíte si představit velmi pozoruhodný proces: Jak nacházím svět a jak přicházím na to, jak jsem velký? Jaké je moje ohraničení? Je to namáhavý proces začínající narozením a trvající léta a léta.

Není tomu ještě tak dávno, kdy lidé dobře věděli, jak je hmat důležitý. Lidé věnovali výjimečnou péči dětskému oblečení a nešlo přitom zdaleka o to, aby děti vypadaly upraveně nebo roztomile. Děti dostávaly dříve vždy dupací pytel¹ a díky tomu si především nohama nádherně procvičovaly hmat. Dupací pytel byl naměřený tak, aby se při natažených nožičkách napnuly kšandy, protože jinak by nožky capkaly do prázdna. Možná si řeknete: A co? Jenže mít nohy v prázdnotě, je v tomto případě obdobné jako dívat se do mlhy. Neohraničenost způsobuje nejistotu.

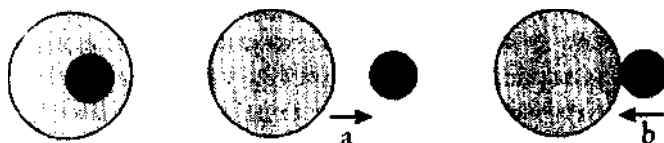
To, co jsme zatím pozorovali ve velkém, můžeme nyní pochopit i v malém, na mikroskopické úrovni. Hmat je totiž tvořen velmi jednoduše. Na silně zjednodušeném obrázku níže vidíte pokožku, škaru

¹ V něm. orig. Strampelsack. Jde o druh spacího pytle pro kojence, dosahujícího pouze nad pas, kde je buď upevněn zúženým úpletem, nebo je jako v popsaném případě opatřen kšandami. Dnes se s ním setkáte spíše v obchodech zaměřených na vlněné oblečení. Někdy se mu česky říká také dupačkopytel. Pozn. překl.

a vrstvu podkožního vaziva, k tomu cévy, potní žlázy, mazové žlázy, vlasy a tak dále. Škárrou probíhají nervy s takzvanými hmatovými zakončeními. Hmat tedy není tvořen tak, že by „vyčníval z kůže“. Nejsou tu žádná vystrčená nervová vlákna. Kdyby hmat byl tvořen takto, nikdy byste nemohli prožít hranici. K tomu se ještě dostaneme, až budeme mluvit o čichu; u čichu nemáte nikdy pocit hranice na hranici. Ale u hmatu nevyrážíte do jiného, vnějšího světa, zůstáváte vězet ve svém vlastním světě. To, co vám hmat zprostředkovává, musíte chápat především jako obraz hranice. Na hmatu je vlastně překvapivé, i že nám neříká nic o vnějším světě. Zažíváme pouhé „něco“: nějaký jiný svět nutně je a my se dotykem o tento vnější svět nějak probouzíme. Hmatem se tedy nikdy nedostanete do světa; svět je jen, jednoduše řečeno, použit k tomu, abyste si tělesně uvědomili sami sebe. Začínáte sami

sebe prožívat jako ohraničené. Pomocí hmatu se malé dítě začíná oddělovat od jednoty s kosmem, aby se stále více prožívalo jako vlastní tělesnost, a sice na určitém místě na Zemi. Za to, že jste v tuto chvíli zde, že prožíváte, že jste zde, vděčíte hmatu. Právě proto, že jako lidé nosíme oblečení, prožíváme zřetelně sami sebe v tomto obalu. A především naše nohy nás, s botami nebo bez, pomocí hmatu přesvědčují o tom, že stojíme na určitém místě.

Tak najednou vidíme smysl jednoho smyslového orgánu: kdybychom neměli hmat, cítili bychom se všichni jako velká jednota, rozpustili bychom se jako kapka v moři. I s kůží tlustou jako slon, ale bez hmatu, bychom se cítili jako kapka v oceánu. Je to pravděpodobně úchvatný pocit, ale stejně bychom z něj nic neměli. Protože abychom přišli k vědomí, potřebujeme dvě věci. Ukáži vám to teď v takovém náčrtu.

Představte si, že byste byli v úplné jednotě s kosmem. Pak byste prostě a jednoduše spali, neměli byste v tomto kosmu žádné vědomí. Teď si představte, že z nějakého záhadného důvodu jste se ocitli mimo tento kosmos, úplně jste se od něj odpojili: stále byste neměli žádné vědomí. Byli byste ztracený útvar bez vědomí. Vědomí získáte teprve tehdy, když kosmos opustíte a pak se hned postavíte naproti němu, jak je to na tomto obrázku zjednodušeně naznačeno: Jdete nejprve tímto směrem (šipka a) a pak se vracíte zpět (šipka b). Když se tento kosmos zároveň před vámi uzavře, tak teprve získáte zážitek sebe sama.

Tím jsme popsali známý obraz: Původně jsme byli zajedno s kosmem, pak jsme se od něj oddělili a všechno lidské snažení není nic jiného než pokus klepat na dveře domu, z nějž jsme byli vyhnáni. Jenže dveře jsou zavřené. Každá hmatová zkušenost není nic jiného než ťukání u dveří našeho bývalého domu. Na tom není naprosto nic tragického, protože díky tomu, že jsme byli vyhozeni, přicházíme

nyní skutečně k vědomí sebe sama. Je to zvláštní, vědomí sebe sama znamená zároveň vyloučenost, osamocenost.

Hmat má pro člověka naprosto určitou úlohu: dostáváme se z božské jednoty a zároveň v nás vzniká touha se do ní vrátit. Jako oddělené osamocené bytosti máme neustále hlubokou potřebu dotýkat se věcí. Proto také používáme hmat dvěma velmi odlišnými způsoby. Ten první je konkrétní. Díky němu odhalíme snítka v oku, zrnko písku nebo kůstku v puse, cystu v prsu. A když náhodou potkáme někoho, o kom jsme si mysleli, že je mrtvý, první, co uděláme, je, že se ho chceme dotknout, uchopit ho. Jen pak si můžeme být jistí. Na tuto konkrétní stránku hmatu upozorňujeme, když například o něčem říkáme, že je to „hmatatelné“.

Hmat ale můžeme používat i úplně jinak. Ne abychom vyzkoušeli, zda tu něco skutečně je, ale abychom vyjádřili důvěrnou blízkost. Když k vám například přiběhne vaše malé dítě a sluníčko se mu opírá do vlasů, je téměř nemožné nevztáhnout prsty k vlasům. Pak máte skutečnou potřebu je pohladit a najednou používáte hmat zcela důvěrně. To je pro hmat charakteristické: Používáme hmat střídavě objektivně a naprosto subjektivně, vnitřně. Jen nesmíme obojí zaměňovat. Kdyby například lékař vyšetřoval pacienta a nedodržel mezi obojím jasnou hranici, bylo by jeho vyšetření značně pochybné. Zde je hranice velmi ostrá.

Je podivuhodným paradoxem hmatu, když na jedné straně cítíte, že kus dřeva je tvrdá věc, ale zároveň můžete vnímat, že je to také nádherný kus dřeva. Můžete vnímat, jaké je to krásné, jaký je to příjemný pocit, přejíždět po něm rukou. V hmatu se projevuje prapůvodní touha člověka, který hluboko v sobě ví, že hmat ho oddělil od něčeho, s čím je přece *spřízněn*. Z kosmu ale nejsme úplně vyloučeni. Kdybychom stáli úplně mimo kosmos, netoužili bychom po něm. Protože na něj ale stále narážíme a máme s ním co do činění, zůstává nám touha po opětovném spojení s oním světem, k němuž jsme kdysi patřili. Hmat tedy vytváří hranici a odděluje nás od věcí. Vyšli jsme z celku a neustále se vracíme do jeho těsné blízkosti.

Mnohem krásněji, než to dokáží já, to říká Novalis ve Fragmentech: „Dotek je odloučením a shledáním zároveň.“ Je to jedno z hlubokých tajemství kosmu. Celou naši evoluci se jako červená nit táhne oddělování se od celku; a zároveň zůstává v člověku pocit, že je s ním přece spojen. Stejně tak není náhodou, že nejvyvinutější hmat máme v konečcích prstů.

Je naprosto úžasné, že svými prsty můžeme ohmatat sami sebe. Možná namítnete: „To ale mohu i očima.“ Jenže očima se dotknete jen malé části sebe sama. Hmatem se můžete *obsáhnout* celý a úplně sám. To je také jedno z podivuhodných tajemství hmatu: hmatem můžete sebe sama zvenčí poznat jako uzavřený celek. Stejně jako můžete chodit kolem po zemi, tak se můžete svým hmatem procházet sami po sobě. Batole to ještě nezvládne. Dítěti musí být mezi dvěma až třemi lety, než se to poprvé podaří. Teprve když dítě začíná skutečně říkat „já“, jsou jeho ručky dost dlouhé na to, aby se mohlo úplně ohmatat.

Tak hluboká *jsou tajemství* hmatu, ohraničujícího smyslu, který nás prožíváním věcí přivádí k prvnímu probuzení. Jistě tušíte, že hmat může kvůli tomu hrát významnou úlohu ve výchově. Neboť dítě může samozřejmě z toho rajského stavu, ve kterém žije, přicházet do styku se světem různými způsoby. Uvedu jednoduchý příklad. Pro dítě musí být neuvěřitelný rozdíl, jestli se dotýká matčiných prsou nebo lahvičky s dudlíkem. Každý z nás přece vnímá, že to je něco naprosto rozdílného. Určitě jste již také slyšeli o dětech, které nemají naprosto žádnou imunitu, takže musí žít ve sterilním skleněném boxu, a proto nezažívají žádné doteky ani hlazení. Budeme muset počkat, jak na to děti, které jsou takto kvůli svému tragickému tělesnému stavu odříznuty od okolního světa, budou reagovat. Jak je na druhé straně úžasné, když může být malé dítě hlazeno a může se mazlit s maminkou, tatínkem a ostatními blízkými; pomáhá mu to přijít z ráje sem, aniž by ztratilo prapůvodní touhu po jednotě. Odedávna lidé vědí, že je dobré hrát s dětmi hry spojené s lechtáním a šimráním. „Vařila myšička kašičku...“ je ve skutečnosti hluboce smysluplná hra, kterou se dítě učí velmi zvolna se uvolňovat z rajského světa. Legrační na tom je, že malé dítě nevnímá ještě lechtání tak jako my. Na to musí být starší, musí být již od rajského světa dost oddělené, než může mamčiná ruka vlastně někoho lechtat. Přesto je toto lechtání, které teprve později bude lechtat, slastným pocitem. Nemůžete se polechtat sami. Bylo by to sice pohodlné: Jste smutní, tak se polechtáte pod žebry. Ale prostě to nefunguje.

Všechny tyto jednoduché, každodenní věci mají velmi hluboké pozadí, a s tím souvisí jedna věc, která je na anthroposofii zajímavá. V anthroposofii totiž nejde o to vehementně stoupat do vyšších světů. Tyto vyšší světy jsou těsně kolem nás. Můžete dlouho hloubat o tom, jak je možné, že se nemůžete sami lechtat. Má přece velmi hluboký význam, že nás může lechtat jen něco cizího. Nejsme sami sobě tak cizí jako druhý člověk a o to jde. A to vše souvisí s naším hmatem. Pomyslete, jaký to je rozdíl, jestli dítě přichází do styku s jemnými věcmi, jako je dobrá dřevěná hračka nebo hedvábná panenka, nebo jestli si hraje převážně s plastovými hračkami. Kvalita hmatu se bude rozvíjet úplně jinak u dítěte, které vyrůstá s přírodními materiály, a u dítěte obklopeného materiály naprosto jiného druhu.

A jsme znovu u paradoxů hmatu. Vytrhává nás silou - byť to trvá i mnoho let - ven ze světa; nevyhnutelně nás staví proti němu. A současně je v něm stále stejná prapůvodní lidská, intimní, neuhasitelná žížeň po spojení se světem. Ale s hmatem vždy zažíváme zklamání: nikdy do světa nepronikneme. Právě hmatem se svět stává záhadou. Vy to také prožíváte, když máte něco před sebou. Vezměte si například krásný kámen a pozorujte ho; když se ho dotýkáte, může ve vás vzbuzovat obdiv ke světu. Držíte ho a můžete si uvědomit: mám v rukách kousek světa, ale záhada je stále větší a větší. Mám v rukách ametyst, cítím, že je to ametyst, pevně jej držím, ale čím pevněji jej držím, tím pevněji je ode mne oddělen, tím dále ode mne je.

Rudolf Steiner řekl o vlastní záhadě hmatu, že člověk by se nikdy nedopracoval k vědomí božského, kdyby neměl hmat. Bez hmatu bychom se nikdy nestali religiózními lidmi. Latinské *religio* znamená znovuspojení. Jakmile se dotýkáme, máme magický pocit: to je svět, od kterého jsem se oddělil, a je bezedný. Tomu říkáme metafyzično. Právě na zdánlivě naprosto fyzickém, na fyzickém smyslovém nástroji, zažíváme metafyzické, transcendentní. Pevné proti pevnému. Jsme tak těsně blízko, že jsme nekonečně daleko od všeho. Tělesné předpoklady - protože se vyvíjí z tělesnosti - nám umožňují dojít k vědomí božského. Jinak bychom ho nikdy nepoznali. I později ještě uvidíme: *Všechny smyslové orgány jsou vznešenými učiteli člověka*, když jim otevře svůj duchovní sluch. Mohli byste velice dlouho filosofovat o tom, jak vzniká bůh, jestli je to fantazie nebo freudovská postava otce. Ale když se nad

hmatem zamyslíte, můžete vnitřně prožít, že skrze hmat se člověk později, když už dokáže myslet, dostává k pochopení božského světa: veliký, tajuplný svět, který nikdy nemůžeme úplně prozkoumat.

To je ten vlastní pocit z hmatu: jste k něčemu blízko, držíte to ve svých rukách a zároveň jste od toho nekonečně, celé světelné roky vzdáleni. Zažíváte nesmírnou velikost světa v jeho mikrokosmu, který jediný můžete sami ohmatat. Přitom i vaše vlastní tělesnost zůstává věčnou hádankou. To nejzáhadnější, s čím se vůbec v souvislosti s hmatem setkáváme, je vlastně zároveň i tím nejcharakterističtějším.

Když se podíváte na apoštoly Jana a Tomáše, můžete si položit otázku, který z těch dvou byl vlastně hlouběji spojen s Kristovou bytostí. Jeden ležel na Ježíšově srdci, druhý se směl dotknout jeho ran, protože pochyboval. Vložil Tomáš opravdu ruce do Kristových ran? Podlehl pokušení? Ve slavném obraze Nevěřící Tomáš (1643) nenechává Rembrandt apoštola dotknout. Biblický text to ponechává otevřené (Jan 20,24-29).

Hmat tedy pro člověka představuje velkého učitele skutečnosti, že jsme oddělení. Oddělení od čeho? Od velkého kosmu. Ať už to budeme nazývat makrokosmem nebo přírodou, bohem, metafyzikem nebo trojúhelníkem, nezáleží na tom, neboť o to nejde. Jde o to zažít vnitřně ten proces, který nám hmat může zjevit.

Fenomén svědění

Vedle nesnesitelných bolestí, silné mořské nemoci a nezvladatelných závratí (Meniérova choroba) patří nadměrné svědění k tomu nejnejpříjemnějšímu, co se člověku může přihodit.

Abychom pochopili souvislost svědění se smyslem pro hmat, zamysleme se nejprve nad tímto: Charakteristickou vlastností každého smyslového orgánu je, že dále přenáší informace určené pro duši. Tak přenáší oko všechno, co souvisí se světlem a barvou. Sluch vše, co má co dělat se zvukem. Samotný smyslový nástroj přitom zůstává v pozadí a nepozorovatelný, stejně tak jako dobrý tlumočník.

Nicméně v určitých případech k tomuto úplnému upozadění smyslového orgánu nedojde. Může se tak stát při určitých onemocněních, otravách nebo jiných citelných zásazích do organismu, třeba při dráždění elektrickým proudem nebo chemickém podráždění od kopřivy, medúzy, hmyzího bodnutí apod. (Bolest sama přitom souvisí se životním smyslem, o němž budeme mluvit vzápětí.) Příčinou ale také mohou být prostě vlivy únavy nebo stáří. Smyslový orgán najednou chce pro sebe získat nějakou viditelnou roli; vnucuje se.

Již jsme asi všichni zažili, že po nárazu do oka vidíme „hvězdičky“. Při klasické migréně může pacient před očima vidět cosi jako mžitky nebo černé fleky. Také při mdlobách (kdy již nejsou smyslové orgány dostatečně zásobovány krví) se objevují poruchy vidění a sluch je rušen šumy a šelesty. Při Meniérově chorobě (provázené tak silnými pocity závratí, že člověk při nich nedokáže zůstat stát) hraje hlavní roli samotný orgán pro rovnováhu. Sluch při ní ale může být také postižen velmi nepříjemným hučením nebo pískáním v uchu a často se objevují i - chvilkové nebo déle trvající - poruchy zraku v podobě skvrn před očima.

A může se také stát, že je to hmat, který už nechce spořádaně hrát svou úlohu, spočívající zejména ve zprostředkování pocitu, že jsme oddělení, a tím vlastně uchráněni od okolí. Při svědění se tato zřetelná hranice ztrácí. Hmat se najednou zabývá sám sebou. Musíme se pak často škrábat jako zběsilí - mnohdy až k pocitu bolesti - jen abychom přivedli hmat zase do správných mezí.

Velmi intenzivní může být svědění zejména v okamžicích bezprostředně po probuzení (inkarnaci) a před usnutím (exkarnací). V obou případech nejsme plně ve svých tělech.

Můžeme to zkoumat ještě podrobněji. Hmat se cítí dobře, když se dotýká něčeho hladkého. Proto nenosíme moc rádi na holém těle oblečení, které je „kousavé“, protože obsahuje volné konce vláken. Také třeba jen malý záhyb nám může velmi vadit. Přejedeme-li po kůži prstem nebo něčím drobounkým, třeba zápalkou či pírskem nebo štětcem, ale také pokud nám po ruce poleze mravenec nebo moucha, ucítíme šimrání. Zvláštní, neskutečný pocit, který nelze uchopit. Je příbuzný s lechtáním a pokud trvá krátce, je velmi příjemný. Můžete jím někoho přátelsky poškádlit. Lechtání je ale také obzvlášť ošklivá forma mučení, která může způsobit až smrt.

Hmat nám poskytuje zevně tělesně uklidňující pocit. Člověk má totiž potřebu být trochu oddělen, chráněn od přírody, mít svůj vlastní dům. Jsme „oblečená zvířata“, kulturní bytosti. Sám Bůh nám daroval naše první svršky: „*zdělal Hospodin Bůh Adamovi a jeho ženě oděv kožený a přiděl je.*“ (BK, Gen. 3,21)⁷

Popsali jsme, jak se díky tomu člověk staví zvláštním způsobem vůči přírodě a zároveň získává potřebu hledat s ní ztracenou jednotu. Člověk musí zvládat vnitřní, duchovní neklid: touhu po věděni, po poznání. Je to touha, která se v něm vzdouvá, touha po zemi, odkud pochází.

Při svědění nastává nesnesitelný neklid na čistě vnější, tělesně-hmotné oblasti.

Když nás chování nějakého člověka velmi rozčílí (například když chování žáka rozčílí učitele), pak nás „svrbí“ ruka chutí dotyčného trochu „podrbat“. Chceme se na chvíli zbavit odstupů, kterým nás naplňuje hmat. Říkáme hmatu: „Odlož na chvíli svou těžkou úlohu a neplet se do toho.“

Naše svědomí nám pak ale zabrání, abychom to také realizovali. Místo toho udržíme své jednání na uzdě. Tedy alespoň většinou.

Nyní bych rád přešel k druhému smyslovému orgánu. Jeho název asi bude některým z vás připadat trochu zvláštní: *životní smysl*

Dovolím si nejprve citovat Rudolfa Steinera: „Životní smysl: jen zřídka kdy je ve vědeckých psychologických dílech vůbec o tomto smyslu zmínka. Obvykle se hovoří pouze o pěti smyslech, smyslech denního bdělého vědomí. S životním smyslem je tomu jinak. Životní smysl je smyslem, kterým v sobě vnímáme život, ale právě jen tehdy, když je tento nějak narušen. Když jsme zrovna nemocní a tu nebo onde nás bolí či píchá. Tehdy přichází životní smysl a ukazuje nám: tady tě to bolí. Když je náš život zdravý, je zanořen pod povrchem, tak jako bychom neviděli sluneční světlo, kdyby teď Slunce stálo ve Štíru nebo v některém jiném nočním znamení.“

Životní smysl vnímá celé naše tělo. Máme pro to ustálené slovní obraty. Tak třeba když se při probuzení cítíme dobře po celém těle,

výborně jsme se vyspali, mohli bychom skály lámat. Ten pocit jistě znáte. Ale ještě lépe známe všichni určitě jiný pocit: zrovna nějak nejsme ve své kůži. Patří sem i pocity hladu i žízně a rovněž nepříjemný pocit spojený s vdechováním suchého nebo naopak příliš vlhkého vzduchu. Máme prostě schopnost udělat si obrázek o tom, jak na tom zrovna se svým životem jsme.

Životní smysl je u lidí rozvinut ve velmi různé míře. To dobře ví každý lékař. Již jste si asi všimli mé záliby v extrémních příkladech. Takže vám snad mohu říci, že jsou i tací lidé, kteří přijdou k lékaři a řeknou: „Pane doktore, není mi dobře.“ To mě samozřejmě u nemocného příliš nepřekvapí, takže se ptám dále: „A co je vám?“ A oni odvědí: „No, necítím se vůbec dobře.“ Ptám se tedy znovu: „A co to znamená?“ Na to pacient: „Cítím se příšerně.“ - „Dobře,“ říkám, „ale co tím myslíte?“ - „Myslím, že jsem nemocný.“ Takového pacienta pak musím velmi podrobně vyšetřovat, až najednou řekne: „Tady to bolí.“ A já jsem pak jako lékař samozřejmě hrdý, že jsem na to nakonec přišel.

Máme však i jiné pacienty. Ti přijdou a řeknou, zatímco si ukazují na srdce: „Tak tady mě píchá a vystřeluje to pomalu směrem ven, ovšem pouze doleva, odtud to jde obloukem sem doprava, kde se to trochu ohřeje a jako by z toho ještě vycházely takové tři větve.“ Taková pacienta dovedou své bolesti popisovat velmi dalekosáhle. Neříkám to, abych si z toho dělal legraci. Naopak. Je prostě nesmírně zajímavé pozorovat, jak někdo má před očima jasný obraz v situaci, ve které jiný vůbec nic nevidí. Životní smysl je prostě smyslový orgán, se kterým jsou někteří lidé mnohem bezprostředněji v kontaktu než jiní. U někoho je mnohem rozvinutější, než je tomu u jiného.

U každého ale můžeme tento smysl obecně přece jen zřetelně rozlišit. Není nicméně nijak snadné vnímat ho jako takový, protože mnohé jeho vjemy jsou překrývány vjemy ostatních smyslů. Posad'te ale člověka do úplně zvukotěsné místnosti a k tomu do úplné tmy. Tentokrát ne jako holého červa, ale jako člověka. Prostě právě jen jako člověka, který nic neslyší a nevidí - ani jediný zvuk, přičemž normálně vždy něco slyšíme. Musela by to tedy být skutečně speciálně zkonstruovaná zvukotěsná místnost. To je ale dnes už jistě možné. V takové místnosti by člověk brzy naprosto zešílel. Najednou totiž začne vnímat všechno možné sám v sobě. Například slyší šumění vlastní krve. A mohl by se prostě zbláznit z

toho všeho, co ve svém těle může vnímat.

Je zřejmé, že každý člověk disponuje smyslovým orgánem, kterým se vztahuje ke svému tělu. Ve fyziologii mluvíme o sympatickém a parasympatickém autonomním nervovém systému. Celé tělo je protkáno velmi jemnými nervy, které dávají člověku vjem celé jeho tělesnosti: to je životní smysl. Pomocí tohoto smyslového nástroje zjišťujeme, že máme hlad nebo žízeň. Odkud bychom jinak věděli, že musíme jíst, že naše tělo potřebuje nasytit nebo doplnit tekutiny? Za to můžeme poděkovat právě životnímu smyslu. Mohli bychom mu také říkat *tělesný smysl*, ale na označení nezáleží, důležité je dokázat si slovo s něčím spojit.

Položme si nyní otázku, k čemu nám vlastně takový životní smysl je? U hladu a žízně nám to bude asi jasné. Nadělalo by nám v tomto ohledu dost potíží, kdybychom tento smysl neměli. Představte si, že bychom se museli dívat na hodinky, abychom věděli, že se máme najíst nebo si dát skleničku vody. To by bylo velmi zvláštní. Otázka životního smyslu ale vede mnohem dále a má i svou bolestivou stránku, a sice *bolest* jako takovou. Bez životního smyslu bychom totiž nebyli schopni vnímat žádnou bolest. Bolest vlastně není ničím jiným, než velmi krajním projevem životního smyslu. Dnes v naší kultuře podnikáme vše možné, abychom se bolesti pokud možno vyhnuli, protože bolest je samozřejmě velmi nepříjemná. Přesto je důležité se zamyslet nad tím, k čemu může být bolest dobrá. To si můžeme dramaticky uvědomit, když se setkáme s opačnou situací.

Již před drahnou dobou, bylo to někdy v šedesátých letech, proběhla tiskem pozoruhodná zpráva o jednom malém americkém chlapci. Jeho rodiče byli jen na krátkou chvíli z domu, a když se vrátili, spatřili, že si chlapec mezitím zapálil svíčku a pokojně si hraje s plamenem. Svým prstíkem. Zdálo se, že se velmi dobře baví neskutečným zápachem a jemným praskáním páleného masa. Jeho rodiče samozřejmě v tu chvíli naplňovaly úplně jiné pocity, než se zračily na jeho uvolněné tvářiče.

Zde máme před sebou, opět poněkud drastický, příklad dítěte, u kterého se z neznámých příčin nevyvinul smysl pro bolest. Vidíme také, jaké to má v tomto případě důsledky. Je samozřejmě hrozné vi-

děť malé dítě dělat něco takového. Zároveň se však z takové skutečné události můžeme poučit. Pro takové dítě bude především třeba zajistit velmi důkladný dozor. Nedívá-li se otec, bude se muset dívat matka nebo někdo jiný. Dítě bude muset být dnem i nocí hlídáno prostě proto, že samo nemá žádný *výstražný systém*. Jeho okolí tak musí na sebe vzít něco, co normálně vykonává životní smysl. Jak si na tomto extrémním případě můžeme uvědomit, životní smysl plní roli právě jakéhosi systému včasné výstrahy.

Takže už víme, k čemu nám životní smysl je, a vidíme, že je přece jen docela užitečný. Díky němu máme neustálou kontrolu nad vším, co v naší tělesnosti probíhá. Máme přehled, zda pro nás není nějaké jídlo příliš kyselé, příliš tučné, nebo jestli ho prostě už není příliš. I v takovém případě jsme varováni. Sice si toho většinou všimneme až pozdě, ale i v daném okamžiku to vlastně dobře víme, takže při desátém bavorském vdolečku je nám jasné, že to není náš žaludek, který nás nutí tolik jíst, nýbrž že my nutíme náš žaludek, aby se s tím nějak vyrovnal. Když pak neseme následky, je nám jasné, že jsme to my, kdo se má v budoucnu polepšit. To je nutný předpoklad každé změny k lepšímu. Je zajímavé, že bez našeho životního smyslu bychom k tomu nikdy nedospěli. Co by byl člověk bez bolesti? I k tomu se velmi krásně vyjádřil Novalis: „Člověk by měl být hrdý na bolest - každá bolest je totiž připomínkou našeho vyššího bytí.“ Jak vidíte, Novalis smýšlel o bolesti jinak, než je zvykem v naší době. Přitom sám hodně vytrpěl a zemřel nakonec velmi mladý.

Vidíme tedy, že přes zkoumání životního smyslu se blíže seznamujeme s problémem bolesti. Co je vlastně bolest a k čemu slouží? Jak již zaznělo: je to především varování. Ale odkud toto varování vlastně přichází? To je samozřejmě otázka. Bolest nás upozorňuje, že něco není v pořádku. Pak ovšem toto upozornění musí přicházet z oblasti, v níž je jasně dáno, co znamená být v pořádku. To je ovšem snadné možná v případech, kdy jde o rozhodnutí mezi dvěma variantami, jako je přehození výhybky. Která instance ale ví, jak by měla vypadat naše tělesnost? Něco takového by muselo být nutně součástí nějakého vyššího řádu.

Rudolf Steiner zavedl jeden nový pojem pro síly, bytosti, jež pronikají všechna tajemství naší tělesnosti. A že to musí být nesmírně vysoké bytosti! Vždyť čemu vlastně my sami rozumíme na svých tělech? Každý

vážený profesor anatomie a fyziologie musí připustit, že v tomto ohledu nerozumíme vlastně vůbec ničemu. Například v médiích se stále setkáváme s dalšími a dalšími zprávami o tom, že ve výzkumu rakoviny jsme ještě nepokročili z místa, že vlastně ani nevíme s jistotou, co rakovina vůbec je. Ve skutečnosti můžeme pouze pozorovat: když se děje toto, bude nejspíš následovat toto. Ale proč to tak probíhá? To pro nás zůstává neproniknutelným tajemstvím. V dřívějších dobách bylo lidské tělo považováno za to nejvyšší, co na světě, v kosmu, existuje, bylo chrámem ducha. A entita, která, velmi zjednodušeně řečeno, má plné porozumění tomuto tělu, je v anthropo- sofií v protikladu k tělesnému člověku nazývána *duchový člověk*. To je pojem, naznačující, odkud pochází schopnost dávat všechna výše zmíněná varování. Vzpomeňme znova na tu úžasnou Novalisovu větu, která poukazuje stejným směrem.

Ne každá bolest je varováním. Třeba takový porod je samozřejmě také velmi bolestivým zážitkem, avšak bolest při něm nemá funkci varování, neboť patří k zdravému porodu. Za tuto výjimku vděčíme Hospodinu, který pravil Evě při vyhnání z ráje: „Velice rozmnožím bolesti tvé a počínání tvá, s bolestí rodit budeš děti“ (BK, Gen. 1,16). Naštěstí když je po všem, je bolest zapomenuta a radost je naopak obrovská. Zrození je vždy spojeno s bolestí a je pak skutečnou milostí, že radost nakonec vyrovná bolest. Porod, při kterém je bolest medikamenty utlumena, připraví ženu o tento největší možný zážitek radosti.

Někdy, velmi zřídka, se přihodí, že žena rodí naprosto bezbolestně. Je to vzácně se vyskytující dědičná vlastnost. V takovém případě se většinou cítí asistující lékař poněkud bezradně a neohrabaně. Člověk vlastně nemůže nic dělat, nemůže dávat najevo soucit, nemůže ani dodávat odvahu a povzbuzovat.

Vraťme se zpět k „normální“ zkušenosti bolesti: bez pocitu bolesti by se člověk vůbec nemohl vyvíjet. Bolest proniká všemi úrovněmi duše. Skrze bolest se učíme, jaké je naše místo na světě. Když se malé dítě spálí, dá si příště pozor. A stejné dítě vidíme, jak se při učení chůze po každém pádu opět neúnavně zvedá. Představte si, že bychom nemohli nikdy upadnout. Bolest po pádu nás učí správnému vycházení schodů i udržování odstupu od nebezpečných věcí. Bolest nám

neuvěřitelným způsobem poskytuje orientaci v životě. Onen vznešený duchový člověk se v tělesné oblasti stará, abychom byli řádně varováni. Svým malým a velkým bolestem vděčíme za vše. Jen pomyslete, jak rychle se malé děti všemu učí. Malý chlapec se sice rozpláče, když si odře koleno, jakmile si však vzpomene na fotbal, vyskočí a hraje dál. Jen možná trochu opatrněji. A jak velké toto „trochu“ je, závisí na vnitřní zralosti. U někoho to trvá déle než u jiného. Každopádně se můžeme z bolesti vždy něčemu naučit, něco si uvědomit.

Něco jiného, s čím se dnes můžeme setkávat, je skutečnost, že děti jsou stále více chráněny před fyzickou námahou. Nesmějí jet do školy na kole, protože je to moc daleko, a tak jedou autobusem nebo je vezeme autem. Když náhodou příliš fouká nebo prší, chceme je uchránit i před počasím. Přitom není pro dítě nic lepšího než zážitek fyzické únavy. Všichni dobře známe, jak jsou děti po delší době pasivního chování najednou schopné se hodinu a půl v kuse zběsile honit při fotbale. Stejnou zkušenost mají i mnozí dospělí: Po týdnu stráveném mezi psacím stolem, autem a televizí mají mnozí pocit, že v neděli musí vše dohnat. To má ovšem jen velmi málo společného se zdravým střídáním fyzického napětí a uvolnění. Vlastně se dnes stále méně setkáváme s tou formou únavy, která by byla blahodárná pro vývoj životního smyslu. Známe především - a platí to stále častěji i pro děti - jiné formy: únavu z nudy a únavu z přesytení dojmy. Co se tak asi stane s dětmi, které každý den povezeme autem do školy, místo aby jely samy na kole? Samozřejmě budou unavené už jen z toho všeho, co se míhá za oknem auta. Mám známého učitele, který musí děti nejprve pořádně fyzicky zaměstnat, než začne vykládat látku. Například je nechá nahlas recitovat a k tomu dupat a tleskat. Jinak by totiž děti svým výkladem vůbec neoslovil. I tohle má něco společného se životním smyslem. Nejde tedy o to, aby se děti uvolňovaly, aby relaxovaly, ale aby se zdravým způsobem namáhaly. Rudolf Steiner také nikdy nenavrhl žádná relaxační cvičení.

Lze se na to podívat i následovně. Položme si otázku, zda se vůbec můžeme něco naučit bez životního smyslu, tedy bez bolesti a únavy. Jedno vím jistě: kdybychom neměli žádné bolesti, nedělali bychom vůbec, ale vůbec nic. Neboť i učení jako takové se neobejde bez bolesti. Vidím teď na vás, jak mi nasloucháte s výrazem značného utrpení, a jsem vám za to nesmírně vděčný, protože byste si z mého výkladu nic

neodnesli, kdybyste necítili trochu bolesti. Musíte se totiž namáhat. Stále v sobě něco zabíjet. A víte, že ani ve škole není možné se něco naučit bez námahy vynaložené na naslouchání a přijímání slyšeného. Kdo se místo toho neustále jen baví se sousedem a užívá si své takzvané svobody, nic se nenaučí. Zkuste se pro jednou zamyslet nad tím, proč jsou dnes drogy takovým problémem. Není tu možná hlubší souvislost mezi omamnými látkami a takzvanou svobodou? Toužíme po bezbolestné výchově. Když se dítě na něco zeptá, musí hned dostat odpověď, aby náhodou neutrpělo tím, že bude muset čekat. Když dostane chuť na sladké, tak je také dostane, protože ho nechceme trápit. Bylo by to nelidské.

Domyslete ale do konce, co to znamená, když chceme dítě vychovat bez sebemenší bolesti: pak už začínáme s omamováním. A pomyslete na způsob, jakým jsou dnes často dětem vyprávěny pohádky. Kolikrát se stává, že je třeba pohádky upravovat. Vždyť by bylo hrozné, kdyby se u nich děti musely bát. Zlý vlk je příliš děsivý. A to, že se mu musí rozříznout břicho, je surové a brutální. Dítě nemá zažívat žádné bolesti ani strach. Všechno je třeba zabalit do vaty. Jakmile pak dítě nastoupí svou vlastní cestu, vyhledává opačný extrém. Člověk chce totiž mít vždy to i to. Je proto úžasné na dobrých lidových pohádkách, že jsou cele postavené na životním smyslu, na tělesnosti dítěte. V každé dobré pohádce je nádherná rovnováha mezi starostmi a radostmi. Každý hrůzostrašný, každý napínavý moment tu má svůj význam, jakkoli je občas skutečně poněkud drastický. Zlá macecha je rozdrcena velikým mlýnským kamenem. Není to nádherné? Jak jinak by mělo zlo být zničeno? Samozřejmě nesmíme sklouznout k tomu, že to celé budeme chápat doslovně a materialisticky. Máme tu co do činění s obrazy z vyššího duchovně morálního světa. Dětský posluchač si samozřejmě nepředstavuje mlýnský kámen. Kdo si to myslí, je na velkém omylu. Dítě ještě vychutnává pohádku svými životními silami, svou tělesností. A kvůli tomu v ní musí být rovnováha mezi pozitivním a negativním. Každá pohádka musí být vybudována harmonicky: na konci vždy přijde výdech. Jediná cesta, jak se ujistit, že dítě zvládne všechnen ten strach a napětí, je, že budeme pohádku vyprávět právě tak, jak je, v původním znění bez snahy o jemnější formulace, i kdyby

nám přišla jakkoli drastická. Co zní dospělému drsně, nemusí tak být vůbec vnímáno dítětem. Tak jako dítě potřebuje cítit skutečnou žízeň a hlad, potřebuje si také projít žízní a hladem pohádky. Samozřejmě velmi závisí na tom, zda dospělý sám pohádce věří.

Do životního smyslu se tedy děti noří velmi brzy. Bohužel stále méně matek má zdravý instinkt pro to, že každý kojeneček potřebuje i své záchvaty pláče. Vždycky mě vyděsí, když nějaká maminka řekne: „Máme my to ale úžasné miminko, ono nikdy nepláče.“ Tehdy si začínám dělat starosti, protože s takovým dítětem není něco v pořádku. Pláč dítěte je jistě velmi smutný, ale zároveň v něm lze cítit i něco zdravého. To cítíme i z té požitkářsky mazlivé nálady, která pak u dětí často následuje. Bolesť se člověk učí držet zpátky. Učí se, že může docela dobře ještě chvíli počkat. Musí se snad hned vrhnout ke stolu, nebo dokáže ještě chvíli počkat? Může ještě před jídlem pronést poděkování nebo modlitbu, nebo se do toho už musí honem pustit?

To všechno má hluboký dosah. Orgán tělesnosti pochází ze stejných sfér, ze kterých přicházejí pohádky. A ty jsou z té nesmírně vysoké sféry, v níž člověk ještě ví, že nejde o „pravdu“ či „nepravdu“. Tyto pojmy dítě ještě vůbec nemá. Vždyť co je pro malé dítě lež? Ta se objevuje až mnohem později. Mnoho rodičů si myslí: „Dítěti je třeba vždycky říkat pravdu.“ „Děti nenosí žádný čáp!“ A tak děti přikládají ouško k mamčině bříšku, protože tam je přece děťátko. Já se však musím ptát: „Jak to, že děti nenosí čáp?“ Víte, měl jsem za svůj život co do činění s mnoha porody. Ale nikdy jsem neviděl žádné dítě vyjít z těla matky. Děti nepochází z břicha. Jejich tělo samozřejmě ano, o tom nikdo nepochybuje. Kdo však věří, že dítě samotné pochází z břicha matky? Něčemu tak bláznivému snad ani věřit nejde. Dítě nepochází z těla, musí naopak přijít *do* těla. A odkud tedy přichází? Na tuto záhadu lidé vždy odpovídali následovně: „Pochází od vyšší, andělské bytosti.“ Dítěti samozřejmě nemůžete říci „vyšší bytost“, ale když tu ještě s námi žili čápi častěji než dnes, mohl člověk ukázat na čápa a říci: „Odtud pocházíš.“ Dnes na to lidé už zapomněli. Čápa dnes vidíme jen vzácně, ale když se nám to poštěstí, zjistíme, že to vlastně jsou andělé plachtící na velikých křídlech vysoko nad městy a poli. Je na ně úchvatný a mocně působící pohled. Pak snad také pochopíme, že to s tím čápem vůbec není tak hloupé.

Vidíme, že tyto životní zákonitosti se dnes stále více vytrácejí, že člověk už vůbec nerozumí životu. A je nesmírně významné, že životní smysl má stále schopnost upozorňovat lidi na jejich vznešený původ. Jak jsem již zmínil, v našem hmatu jsme opustili božský svět, ale tak, že si stále neseme i touhu s ním znovu splynout. Životní smysl, který nás může dovést až na nejzazší konce bolesti, nám oproti tomu dává klíč od brány, za kterou žije naše vyšší bytost. Můžeme pochopit mnoho z naší nezodpovědné doby, když chápeme, že mnoho problémů vzniká právě tím, že všechny nástrahy a nepohodlí musí být odstraněny, žádná bolest již nemá mít na světě místo atd. Přirozeně tím vzniká bolest jiného druhu. Můžete se snažit ucpat hrnec s vařící vodou, ale nějakým způsobem se pára vždy dostane ven. Kdo by se dříve nadál, co všechno dnes bude na lidi chrlit televize: nejstrašnější brutality střídané s nasládou moralitou. Nakonec i sebezapření, se kterým třeba při boxu nebo fotbalu lidé snáší bolest, aby se stali slavnými nebo bohatými, to činí pouze zřetelnějším.

Tím se dostáváme zpět k problému omamných látek. Je to také druh bolesti. Lidé, kteří snáší normální denní bolesti, snesou pak i bolesti osudu. Když se ale člověk snaží bolest osudu všemi možnými prostředky obcházet, přichází bolest jinými cestami, často velmi temnými. Pak utíkáme ke všem možným druhům utišení. V naší kultuře probíhá boj o lidské svědomí. Dokážeme v této dramatické době naše svědomí probudit? Neboť bolest prochází celou přírodou. Svatý Pavel řekl, že celé tvorstvo toužebně vyhlíží a očekává vykoupení. My se však příliš nezabýváme tím, abychom vykoupili přírodu! Jak důležité to je, si uvědomujeme, jen když nás zasáhne nějaká přírodní katastrofa. Ale stejně, jako když člověk nezachází se svým tělem správně a dochází k tomu, že se jeho tělo hroutí, tak se zhroutí i celý makro- kosmos, když s ním člověk nebude zacházet svědomitěji.

Rád bych nyní uzavřel tuto kapitolu výrokem Adalberta Stiftera: „Bolest je svátým andělem, jenž činí lidi většími, než mohou všechny radosti světa.“